DOI: https://doi.org/10.55164/ecbajournal.v18i4.284153

การพัฒนากลไกยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่กิจการเพื่อสังคมแก้ไขปัญหาความยากจนสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในจังหวัดกาฬสินธุ์

Developing Mechanisms to Upgrade Local Entrepreneurs into Social Enterprises for Poverty Alleviation and Sustainable Economic Development in Kalasin Province

จินตนา อ่อนลา[1] และมารุต พลรักษา[2*]
Jintana Onla[1] and Marut Phonraksa[2*]

วันที่รับบทความ : 24/10/2568
วันแก้ไขบทความ : 13/07/2569
วันตอบรับบทความ : 24/07/2569

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "การพัฒนากลไกยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่กิจการเพื่อสังคมแก้ไขปัญหาความยากจนสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในจังหวัดกาฬสินธุ์" เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพรวมถึงสร้างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่การเป็นกิจการเพื่อสังคม (2) พัฒนากลไกและประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการสนับสนุนที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาความยากจน และ (3) เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่ม ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีความกระชับและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ดำเนินการเก็บข้อมูลร่วมกับกลุ่มเป้าหมายรวม 18 หน่วยธุรกิจ และครัวเรือนยากจนในจังหวัดกาฬสินธุ์จำนวน 42 ครัวเรือน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการพื้นถิ่นในจังหวัดกาฬสินธุ์มีศักยภาพและต้นทุนเดิมที่ดี โดยโครงการวิจัยสามารถขับเคลื่อนและผลักดันให้ได้รับการอนุมัติจดแจ้งเป็นกลุ่มกิจการเพื่อสังคม (Pre-SE) จากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (สวส.) ได้สำเร็จจำนวน 14 หน่วยธุรกิจ ส่วนอีก 4 หน่วยธุรกิจยังอยู่ระหว่างกระบวนการจัดเตรียมเอกสารและปรับปรุงวัตถุประสงค์ขององค์กรให้สอดคล้องกับเกณฑ์ทางกฎหมาย ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดและความท้าทายท่ามกลางช่องว่างเชิงสถาบันในพื้นที่ สำหรับ "กลไกการบ่มเพาะ 6 ขั้นตอน" ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 : กิจกรรมศึกษาศักยภาพการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE) เชื่อมโยงกับโมเดลแก้จน (Flagship) /เป็นศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Entrepreneur) ขั้นตอนที่ 2 : กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัจจัยความสำเร็จในการประเมินของเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคม ขั้นตอนที่ 3 : กิจกรรมเตรียมความพร้อมให้วิสากิจที่มีศักยภาพที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมในพื้นที่และพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่กระบวนการเป็นกิจการเพื่อสังคม พร้อมกับจัดตั้งศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัย และนำกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนคนจนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรมในด้านการผลิต

[1] อาจารย์, คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Lecturer, Faculty of Administration, Kalasin University
[2] อาจารย์, คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Lecturer, Faculty of Administration, Kalasin University
* Corresponding author: E-mail address: dr.marutpholraksa@gmail.com

การแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การเป็นเครือข่ายธุรกิจอย่างยิ่งยืน ขั้นตอนที่ 4 : กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการ Social Enterprise SE ให้กับทีมนักวิจัย ADM ผู้ประกอบการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 5 : กิจกรรมติดตามประเมินผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม Social Enterprise SE ของกลุ่มเป้าหมาย (ระหว่างการขอขึ้นทะเบียน) ขั้นตอนที่ 6 : กิจกรรมสรุปผลการดำเนินงาน ถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในบริบทของพื้นที่ และจัดทำรายงานผลการการดำเนินงานโครงการ ซึ่งกลไกนี้มีประสิทธิภาพสูงในการสลายสิ่งกดทับทางโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยสามารถนำครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ของธุรกิจยกระดับได้อย่างเป็นรูปธรรม ในด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและการถ่ายทอดองค์ความรู้ พบว่ากลไกบ่มเพาะและการเชื่อมโยงห่วงโซ่ธุรกิจดังกล่าวสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่วัดผลได้จริง โดยยกระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนยากจนเพิ่มขึ้น 1,494 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 23.25 จากฐานรายได้เดิม (จากรายได้เดิมเฉลี่ย 6,425 บาท ต่อ เดือน ยกระดับขึ้นสู่รายได้ใหม่เฉลี่ย 7,919 บาท ต่อ เดือน) ซึ่งตัวเลขความสำเร็จเชิงประจักษ์และชุดองค์ความรู้นี้ ได้ถูกจัดทำเป็นแนวทางเพื่อส่งต่อให้แก่ชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง นำไปใช้เป็นต้นแบบในการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป
คำสำคัญ: การพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนากลไก ความยากจน ผู้ประกอบการพื้นถิ่น กิจการเพื่อสังคม

Abstract

Research Title: Developing Mechanisms to Upgrade Local Entrepreneurs into Social Enterprises for Poverty Alleviation and Sustainable Economic Creation in Kalasin Province. This action research aimed to: (1) study and analyze the potential of local entrepreneurs while establishing a theoretical framework to upgrade them into social enterprises; (2) develop mechanisms and evaluate the efficiency of appropriate support processes for poverty alleviation; and (3) transfer knowledge and development guidelines to communities and relevant agencies. Data collection tools included questionnaires, in-depth interviews, observations, and focus group discussions, which were developed based on a literature review and tailored to the local context. Data were gathered from a target group comprising 18 business units and 42 impoverished households in Kalasin Province.

The research findings reveal that local entrepreneurs in Kalasin Province possess strong inherent potential and solid baseline assets. The research project successfully drove and facilitated the official registration of 14 business units as pre-social enterprises (Pre-SE) under the Office of Social Enterprise Promotion (OSEP). The remaining 4 business units are currently in the process of preparing documentation and amending their organizational objectives to meet regulatory criteria, reflecting localized constraints and challenges within institutional voids.

Furthermore, the developed "6-Step Incubation Mechanism" comprises the following

Step 1: Assessing the potential for social enterprise (SE) development by linking it with the area-based poverty alleviation model (Flagship) and establishing a social entrepreneur incubation center.

Step 2: Exchanging and sharing critical success factors in SE evaluation across the social enterprise network.

Step 3: Preparing potential enterprises for official SE registration in the area, enhancing the capacity of community enterprises to transition into social enterprises, establishing the university's Social Entrepreneur Incubation Center, and systematically integrating impoverished target households into core SE operational activities—specifically in production, processing, and product development—to foster a sustainable business network.

Step 4: Developing SE management skills for the Area-Based Development Management (ADM) research team, entrepreneurs, and relevant stakeholders.

Step 5: Monitoring and evaluating the operational performance of the target groups' social enterprises during the registration application process and

Step 6: Synthesizing operational results, extracting lessons learned, exchanging knowledge based on the local context, and compiling the project's final performance report.

This mechanism proved highly effective in dismantling structural economic oppression by systematically integrating impoverished households into the supply chains of the upgraded enterprises. In terms of economic impact and knowledge transfer, this incubation and supply chain integration generated measurable positive changes, increasing the average monthly income of impoverished households by 1,494 Baht or 23.25% from the baseline (from an average of 6,425 Baht/month to a new average of 7,919 Baht/month). These empirical success indicators and body of knowledge have been synthesized into guidelines for communities and institutional stakeholders to serve as a model for sustainable economic and social development in other regions.

Keywords: Sustainable Development, Mechanism Development, Poverty, Local Entrepreneurs, Social Enterprises

บทนำ

จังหวัดกาฬสินธุ์ยังคงเผชิญปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาท้องถิ่นเชิงโครงสร้าง (World Bank, 2022) ที่ผ่านมา จังหวัดกาฬสินธุ์ได้มีการบูรณาการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนผ่านแพลตฟอร์มและระบบสารสนเทศต่าง ๆ เช่น ระบบการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำระดับจังหวัด (Provincial Poverty Alleviation Operating System: PPAOS) ซึ่งประกอบด้วยระบบค้นหาสอบทาน ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจน ระบบส่งต่อความช่วยเหลือ และโมเดลแก้จนระดับพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานนโยบาย (ววน.) ตลอดจนการใช้ระบบสารสนเทศการตัดสินใจ

(Decision Support System: DSS) และการยกระดับนักบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (Area Manager) เพื่อค้นหา สอบทาน และส่งต่อความช่วยเหลือแก่ครัวเรือนเป้าหมายอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม มาตรการหรือกลไกส่วนใหญ่ในอดีตยังคงมุ่งเน้นไปที่การสงเคราะห์ การจัดสรรสวัสดิการ หรือการสนับสนุนทุนปัจจัยการผลิตในระยะสั้นเป็นหลัก แม้ว่าในพื้นที่จะมีมาตรการเชิงนโยบายและกลไกเชิงระบบในการคัดกรองหรือช่วยเหลือผู้ยากจนอย่างต่อเนื่อง แต่จากการทบทวนวรรณกรรมและสภาพข้อเท็จจริงในพื้นที่ พบว่ายังคงมี ‘ช่องว่างของงานวิจัย’ (Research Gap) ที่สำคัญ คือ การขาดแคลนกลไกเชิงระบบในการยกระดับและเปลี่ยนผ่าน (Transformation) ผู้ประกอบการพื้นถิ่นไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ประกอบการท้องถิ่นจำนวนมากที่มีศักยภาพและมีความตั้งใจในการช่วยเหลือสังคม ยังคงขาดรูปแบบการจัดการธุรกิจ (Business Model) ที่สอดรับกับพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 ทำให้ไม่สามารถผสานเป้าหมายทางสังคมเข้ากับความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางการเงินได้ การขาดกลไกสนับสนุนที่ชัดเจนในกระบวนการบ่มเพาะ ทักษะการบริหารจัดการ และการเชื่อมโยงเข้าสู่ห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ส่งผลให้การขับเคลื่อนการแก้จนในระดับพื้นที่มีลักษณะแยกส่วนและขาดความต่อเนื่อง

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้ประกอบการพื้นถิ่นและวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ถือเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับระบบนิเวศของชุมชนและครัวเรือนยากจนอย่างลึกซึ้ง (Martin et al., 2020) สอดคล้องกับแนวคิดในระดับสากลที่ยอมรับว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพสูงในการสร้างสมดุลระหว่างเป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคม (Smith & Jones, 2019) การขยายบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่ (Area-Based University) เพื่อจัดตั้งศูนย์บ่มเพาะและยกระดับกลุ่มอาชีพเหล่านี้ให้กลายเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม (SE) หรือกลุ่มกิจการเพื่อสังคมจึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิผลในการขจัดความยากจนเชิงโครงสร้างผ่านกลไกตลาดและธุรกิจชุมชน (Kessler, 2003)

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งปิดช่องว่างดังกล่าว ด้วยการศึกษาและพัฒนากลไกการยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นในจังหวัดกาฬสินธุ์ให้ก้าวสู่การเป็นกิจการเพื่อสังคมและกลุ่มกิจการเพื่อสังคมโดยบูรณาการโมเดลแก้จนและระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจมาใช้ในการวิเคราะห์ วางแผน และติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยเพิ่มรายได้และขีดความสามารถทางการแข่งขันของผู้ประกอบการพื้นถิ่นควบคู่กับการยกระดับครัวเรือนยากจนผ่านห่วงโซ่อุปทานอย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้าง ‘ต้นแบบกลไกการพัฒนาเชิงบูรณาการ’ ที่เป็นเชิงวิชาการและสามารถนำไปขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพของผู้ประกอบการพื้นถิ่นในจังหวัดกาฬสินธุ์ในการยกระดับสู่การเป็นกิจการเพื่อสังคม
2. เพื่อพัฒนากลไกและกระบวนการสนับสนุนที่เหมาะสมสำหรับการยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่การเป็นกิจการเพื่อสังคมในการแก้ไขปัญหาความยากจน
3. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องการพัฒนากลไกยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่กิจการเพื่อสังคมแก้ไขปัญหาความยากจนสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการฐานคิดทั้งในเชิงทฤษฎีกระแสหลักสากล ข้อกำหนดเชิงกฎหมาย และหลักฐานเชิงประจักษ์ในบริบทเชิงพื้นที่เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสอดคล้องเชิงระบบและช่องว่างของการวิจัยที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์เชิงวิพากษ์แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

Social Enterprise Promotion Act (2019) วิสาหกิจเพื่อสังคมตาม พ.ร.บ. 2562 เป็นกลไกทางกฎหมายที่ใช้ในการยกระดับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลัก และนำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ไปใช้ตามวัตถุประสงค์ทางสังคม ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนโครงการวิจัย

Suwanpong et al. (2020) ได้ศึกษาที่ศึกษาการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืนของผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบหลักในการสร้างความยั่งยืนระยะยาว ประกอบด้วย กลยุทธ์การสร้างรายได้ การนำผลกำไรกลับไปลงทุนซ้ำเพื่อขยายผลทางสังคม และการสร้างสมดุลระหว่างเป้าหมายทางสังคมกับความสามารถในการทำกำไร (Financial Sustainability) โดยเน้นการวิเคราะห์องค์กรวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสบความสำเร็จหรือมีการจดทะเบียนจัดตั้งเสร็จสิ้นแล้วเป็นหลัก ผู้ประกอบการพื้นถิ่นดั้งเดิมหรือกลุ่มกิจการเพื่อสังคมระยะเริ่มแรกสามารถพัฒนาทักษะการบริหารจัดการจนเกิดสมดุลดังกล่าวได้ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้นำแนวคิดการจัดการความยั่งยืนดังกล่าวมาต่อยอด โดยมุ่งสร้างกลไกสนับสนุนที่มีพลวัตในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการผสานเป้าหมายทางสังคมเข้ากับโมเดลธุรกิจชุมชนได้อย่างเป็นระบบตั้งแต่ระยะเริ่มแรก สามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาความยากจนในระยะยาวศึกษากลยุทธ์การสร้างรายได้, การนำผลกำไรกลับไปลงทุนซ้ำเพื่อขยายผลทางสังคม, และ การสร้างสมดุลระหว่างเป้าหมายทางสังคมกับความสามารถในการทำกำไรซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักที่กลไกในกาฬสินธุ์ต้องส่งเสริม

Social Entrepreneurship Theory เน้นบทบาทของ ผู้ประกอบการทางสังคมที่ใช้แนวคิดและเครื่องมือทางธุรกิจในการสร้างนวัตกรรมทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม (เช่น ความยากจน) โดยไม่มุ่งหวังกำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว (Dacin et al., 2010)

Yunus (2007) ได้ศึกษาแนวคิดกิจการเพื่อสังคม และการแก้ไขปัญหาความยากจน และได้รางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ และผู้ก่อตั้งธนาคาร Grameen Bank เสนอแนวคิด Social Enterprise (กิจการเพื่อสังคม) ซึ่งเป็นธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม (เช่น ความยากจน การดูแลสุขภาพ) โดยไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างกำไรสูงสุดให้กับผู้ถือหุ้น แต่กำไรจะถูกนำไปลงทุนซ้ำเพื่อขยายผลกระทบทางสังคม แนวคิดนี้มีความสอดคล้องโดยตรงกับเป้าหมายของงานวิจัยในการยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นให้เป็น "กิจการเพื่อสังคม" เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้กลไกทางธุรกิจมาสร้างความยั่งยืนทางการเงินและสังคมควบคู่กันไป นวัตกรรมและกลไกทางธุรกิจ คือเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาสังคม (เช่น ความยากจน) โดยไม่มุ่งหวังกำไรสูงสุดให้กับผู้ถือหุ้น แต่เป็นการนำผลกำไรไปลงทุนซ้ำเพื่อขยายผลกระทบทางสังคม (Social Impact)

Sachs (2005) แนวคิดการขจัดความยากจนแบบบูรณาการ (Integrated Poverty Reduction) การขจัดความยากจนจะสำเร็จได้ต้องเกิดจากการลงทุนแบบบูรณาการรอบด้านเพื่อนำชุมชนออกจากวงจรความยากจน เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีข้างต้น จึงสะท้อนให้เห็นว่า "ผู้ประกอบการพื้นถิ่น" คือตัวกลาง (Agent of Change) ที่เหมาะสมที่สุดในการทำหน้าที่เป็นฐานการ

ลงทุนทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้แบบบูรณาการ เน้นถึงความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยวิธีการที่ครอบคลุมและบูรณาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในหลายด้านพร้อมกัน (เช่น สุขภาพ การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน) เพื่อให้ชุมชนสามารถหลุดพ้นจากวงจรความยากจนได้อย่างแท้จริง สะท้อนแนวคิดโดยมุ่งเน้นการใช้ ผู้ประกอบการพื้นถิ่น เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ครอบคลุม

Conger and Matthews (2018) ศึกษาแนวคิดภาวะผู้นำผู้ประกอบการเพื่อสังคม (Social Entrepreneurial Leadership) แนวคิดนี้เน้นบทบาทของผู้นำในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยผู้ประกอบการเพื่อสังคมมักมีคุณสมบัติในการระบุปัญหาทางสังคม, มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน, และมีความสามารถในการระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วน ในบริบทของงานวิจัยกลไกการยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่ SE ย่อมต้องอาศัยการพัฒนาภาวะผู้นำทางสังคม ระบุว่าผู้ประกอบการต้องพัฒนาทักษะการระดมทรัพยากรและการผสานทักษะธุรกิจเข้ากับพันธกิจทางสังคม สอดรับกับแนวคิดการสร้างคุณค่าร่วม (Creating Shared Value: CSV) ผู้ประกอบการเหล่านั้นให้มีทั้งทักษะทางธุรกิจและแรงขับเคลื่อนทางสังคม (Social Mission) เพื่อให้กิจการสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกได้อย่าง

Porter and Kramer (2011) แนวคิดการสร้างคุณค่าร่วม CSV คือแนวคิดที่ธุรกิจสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้พร้อม ๆ กับการสร้างคุณค่าให้กับสังคม โดยการมองปัญหาทางสังคมเป็นโอกาสในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและขยายตลาด เช่น การปรับเปลี่ยนห่วงโซ่คุณค่าให้เป็นมิตรกับชุมชน/สิ่งแวดล้อม หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชน แนวคิดนี้เป็นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประกอบการพื้นถิ่นสามารถ "ยกระดับ" ตนเอง โดยผนวก เป้าหมายทางสังคม (แก้จน) เข้ากับ โมเดลทางธุรกิจ อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว ซึ่งแตกต่างจากการทำกิจกรรมเพื่อสังคม (CSR) ทั่วไป

ระเบียบวิธีการศึกษา

วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนากลไกยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม และกลุ่มกิจการเพื่อสังคมในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการสะท้อนคิดเพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้ประกอบการพื้นถิ่น กลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ที่ให้ความสนใจเพื่อเข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพของธุรกิจเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นกิจการเพื่อสังคม หรือ กลุ่มกิจการเพื่อสังคม เครื่องมือประกอบด้วย แบบสอบถาม, การสัมภาษณ์เชิงลึก, การสังเกตการณ์, และ ระบบสารสนเทศการตัดสินใจ กระบวนการศึกษาศักยภาพ การวิเคราะห์ศักยภาพของกิจการเพื่อพัฒนาเป็น SE/Pre-SE ตามเกณฑ์และเงื่อนไขของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ประกอบการพื้นถิ่น กลุ่มอาชีพ ชุมชน สหกรณ์การเกษตร ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด รวมถึงกลุ่มลูกค้าที่ซื้อผ้าพื้นทอมือในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกเข้า (Inclusion Criteria) คือเป็นกิจการที่มีความสมัครใจ มีศักยภาพพื้นฐานในการเชื่อมโยงกับชุมชน และมุ่งมั่นที่จะพัฒนาศักยภาพธุรกิจเพื่อขอขึ้นทะเบียนสถานะวิสาหกิจเพื่อสังคมและกิจการเพื่อสังคม จากการคัดกรองตามเกณฑ์ดังกล่าว ได้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 18 หน่วยธุรกิจ ครอบคลุมพื้นที่ 8

อำเภอในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ อำเภอนามน อำเภอดอนจาน อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอกมลาไสย อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอหนองกุงศรี และพื้นที่นอกกลุ่มเป้าหมายได้แก่ อำเภอฆ้องชัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในครั้งนี้ ขับเคลื่อนผ่านวงรอบการดำเนินงาน (Action Research Cycle) ตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart (1988) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกตผล (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) เพื่อพัฒนาและยกระดับกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมในจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างมีพลวัต ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาและผสานวิธี (Mixed Methods) ในการใช้เครื่องมือวิจัยเพื่อการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ทัศนคติ และระดับการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการของผู้ประกอบการ โครงสร้างแบบสอบถามแบ่งออกเป็นส่วนของข้อมูลทั่วไป และส่วนข้อคำถามเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักในการสร้างความยั่งยืน 3 ด้าน (กลยุทธ์การสร้างรายได้, การนำผลกำไรกลับไปลงทุนซ้ำ, และการสร้างสมดุลเชิงการเงิน) แบบสอบถามนี้พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิด ผู้วิจัยนำไปใช้ในขั้นวางแผนเพื่อสำรวจฐานข้อมูลทุนเดิม และใช้ในขั้นสะท้อนผลหลังเสร็จสิ้นวงรอบเพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลง

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่มีประเด็นคำถามหลักที่วางแนวทางไว้ล่วงหน้า แต่มีความยืดหยุ่นในการปรับคำถามตามบริบทหน้างาน มุ่งเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์ ปัญหา อุปสรรค และกระบวนการผสานเป้าหมายทางสังคมเข้ากับโมเดลธุรกิจ เครื่องมือนี้พัฒนาจากวัตถุประสงค์การวิจัยและนำไปใช้เก็บข้อมูลจากผู้ประกอบการพื้นถิ่นดั้งเดิมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในขั้นวางแผน และขั้นสะท้อนผล เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ช่องว่างและร่วมออกแบบกลไกสนับสนุน

2.3 การสังเกตการณ์ ศึกษาพฤติกรรม วัฒนธรรม หรือเหตุการณ์ใน สถานการณ์จริง โดยใช้ประสาทสัมผัส เช่น การมองเห็นและการฟังอาจใช้แบบบันทึกข้อมูลหรือรายการตรวจสอบ (Check list) เพื่อการเก็บข้อมูลเป็นระบบการพัฒนาเครื่องมือเน้นการกำหนดพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่ต้องการสังเกตอย่างชัดเจน ในขณะที่มีการทำกิจกรม กิจกรรมก่อน-หลังการลงพื้นที่วิจัย ใช้สำหรับรวบรวม วิเคราะห์ และสนับสนุนการตัดสินใจโดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ผสมผสานกับโมเดลและเครื่องมือวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ในขั้นปฏิบัติ และขั้นสังเกตผล เพื่อรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมการบริหารจัดการเชิงพลวัต และบันทึกข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการปรับปรุงกระบวนการแบบเรียลไทม์

2.4 การโฟกัสกรุ๊ป (Focus Group) เครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่ใช้กลุ่ม 6-12 คน ร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทัศนคติและประสบการณ์ภายใต้การนำของผู้ดำเนินสนทนาช่วยให้ได้ข้อมูลที่ลึกและหลากหลายจากปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มการพัฒนาเครื่องมือแต่ละชนิดควรเริ่มจากการศึกษาวรรณกรรมและเครื่องมือเดิมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัยทดสอบเครื่องมือในกลุ่มตัวอย่างเล็ก (Pilot Test) เพื่อปรับปรุงความชัดเจนและความสอดคล้องตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ผ่านการประเมินของผู้เชี่ยวชาญและการวิเคราะห์เนื้อหาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ด้วยเทคนิคเช่น การวัดความสอดคล้องภายใน (Cronbach's alpha) หรือการทดสอบซ้ำ การใช้เครื่องมือเหล่านี้ร่วมกันช่วยเสริมความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของข้อมูล ที่จะนำไปสู่ผลการวิจัยที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือมากขึ้น

การตรวจสอบเครื่องมือเชิงปริมาณ (Quantitative Tools) ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์ โดยคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งเกณฑ์ที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ข้อคำถามใดที่ไม่ผ่านเกณฑ์จะได้รับการปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

ความน่าเชื่อถือนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Pilot Test) กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 ราย เพื่อวิเคราะห์หาค่าความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งเครื่องมือที่นำไปใช้มีค่าความเชื่อมั่น 0.90

ผลการศึกษา

การวิจัย การพัฒนากลไกยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่กิจการเพื่อสังคมแก้ไขปัญหาความยากจนสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจในจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษา จากการลงพื้นที่ศึกษาและประเมินขีดความสามารถของกลุ่มเป้าหมายรวมทั้งสิ้น 18 หน่วยธุรกิจ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีต้นทุนทางภูมิปัญญาและมีศักยภาพในการต่อยอดเชิงพาณิชย์ควบคู่กับการพัฒนาสังคม ปัจจุบันกลไกขับเคลื่อนดังกล่าวประสบความสำเร็จในการผลักดันให้ได้รับการอนุมัติจดแจ้งเป็น กลุ่มกิจการเพื่อสังคม และขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม (SE) จากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (สวส.) แล้วจำนวน 14 หน่วยธุรกิจ ประกอบด้วย กลุ่มกิจการเพื่อสังคม ดังนี้ 1) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มปลูกผักอินทรีย์กุดหว้า 2) บริษัท กาฬสินธุ์ เกื้อบุญ จำกัด 3) ห้างหุ้นส่วนจำกัด สวนทาง ออร์แกนิค 4) วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ข้าว ศพก.กุดหว้า 5)วิสาหกิจชุมชนกลุ่มโคกหนองนาเจ้าท่าสามัคคี 6) วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ปลาดุกบิ๊กอุยบ้านโปโล 7) บริษัท ปันบุญ ออร์แกนิก จำกัด 8) กลุ่มสมุนไพรแม่รวมใจ ตำบลกุดหว้า 9) วิสาหกิจชุมชนเกษตรแปลงรวม (นาสาร กรีน) 10) วิสาหกิจชุมชนปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ 11) สหกรณ์การเกษตรบ้านดงกล้วย จำกัด 12) ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ข้าว ศพก. กุดหว้า 13) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรปลอดภัยดงสว่างจันทร์เจริญตำบลสงเปลือย และวิสาหกิจเพื่อสังคม (SE) คือ 14) บริษัท ณภูติณณ์ จำกัด ผลการพัฒนากลไกและกระบวนการสนับสนุนที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนวิจัยได้พัฒนาและค้นพบกลไกเชิงกระบวนการที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมให้ประสบความสำเร็จในบริบทพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยร้อยเรียงผ่าน กลไก 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 : กิจกรรมศึกษาศักยภาพการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมเชื่อมโยงกับโมเดลแก้จน/เป็นศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคม

ขั้นตอนที่ 2 : กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัจจัยความสำเร็จในการประเมินของเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคม

ขั้นตอนที่ 3 : กิจกรรมเตรียมความพร้อมให้วิสากิจที่มีศักยภาพที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมในพื้นที่และพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชนเข้าสู่กระบวนการเป็นกิจกา รเพื่อสังคม พร้อมกับจัดตั้งศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการวิสาหกิจเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัย และนำกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนคนจนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจเพื่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรมในด้านการผลิต การแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การเป็นเครื่อข่ายธุรกิจอย่างยิ่งยืน

ขั้นตอนที่ 4 : กิจกรรมพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการ Social Enterprise: SE ให้กับทีมนักวิจัย ADM ผู้ประกอบการและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 5 : กิจกรรมติดตามประเมินผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคม Social Enterprise: SE ของกลุ่มเป้าหมาย (ระหว่างการขอขึ้นทะเบียน)

ขั้นตอนที่ 6 : กิจกรรมสรุปผลการดำเนินงาน ถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในบริบทของพื้นที่ และจัดทำรายงานผลการการดำเนินงานโครงการ

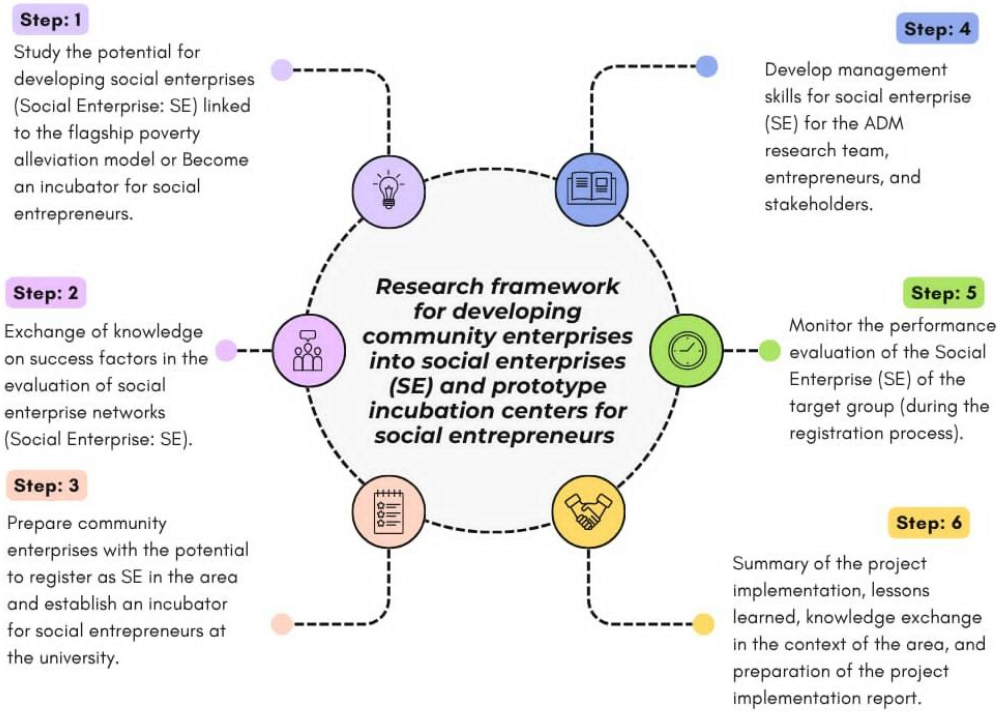

Figure 1 The Process of Upgrading Community Enterprises and Occupational Groups into Social Enterprises (SE) or Pre-Social Enterprises (Pre-SE).
Source: Developed by the research team (2024).

กลไกทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยสามารถนำ ครัวเรือนยากจนจำนวน 42 ครัวเรือน เข้าสู่ห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มธุรกิจยกระดับได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและแนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชน การขับเคลื่อนกลไกและกระบวนการสนับสนุนดังกล่าว สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่วัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในมิติการยกระดับสถานะทางธุรกิจและการเพิ่มรายได้เพื่อสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้แก่ครัวเรือนยากจนอย่างแท้จริง โดยพบว่า รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนยากจนปรับตัวเพิ่มขึ้น 1,494 บาท คิดเป็นร้อยละ 23.25 จากฐานรายได้เดิม (จากรายได้เดิมเฉลี่ย 6,425 บาท/เดือน ยกระดับขึ้นสู่รายได้ใหม่เฉลี่ย 7,919 บาท/เดือน) ซึ่งตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจและชุดความรู้จากกลไก 6 ขั้นตอนนี้ พร้อมที่จะนำไปใช้เป็นต้นแบบในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ขยายผลสู่ชุมชน และส่งต่อให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางจัดตั้งและพัฒนาเครือข่ายกิจการเพื่อสังคมในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

สรุปและการอภิปรายผล

กลไกการบ่มเพาะ 6 ขั้นตอน" ร่วมกับการขับเคลื่อนวงรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อยกระดับผู้ประกอบการพื้นถิ่นสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม (SE) และกลุ่มกิจการเพื่อสังคมระยะเริ่มแรกในจังหวัดกาฬสินธุ์ ไม่เพียงแต่สร้างผลกระทบเชิงประจักษ์ในการยกระดับรายได้ของครัวเรือนยากจนเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.25 (1,494 บาท ต่อ เดือน) เท่านั้น แต่ยังนำไปสู่ประเด็นการอภิปรายเชิงวิชาการที่ขยายองค์ความรู้เดิมใน 3 มิติสำคัญ ดังนี้

มีหน่วยธุรกิจถึง 14 แห่งที่ได้รับการอนุมัติจดแจ้งเป็น Pre-SE ได้สำเร็จ สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประกอบการพื้นถิ่นมีศักยภาพและทุนทางสังคมเดิม (Social Capital) ที่พร้อมต่อการยกระดับ อย่างไรก็ตาม การที่ยังมีอีก 4 หน่วยธุรกิจติดล็อกเชิงโครงสร้างกฎหมายและการปรับแก้เอกสาร เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ช่วยขยายความแนวคิดของ Santos (2012) เกี่ยวกับ "ช่องว่างเชิงสถาบัน" (Institutional Voids) ในระบบเศรษฐกิจกำลังพัฒนา การดิ้นรนของธุรกิจชุมชนเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าวิวัฒนาการของวิสาหกิจเพื่อสังคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้เริ่มต้นจากความพร้อมแบบทุนนิยมกระแสหลัก แต่พัฒนามาจากฐานทรัพยากรที่จำกัดและต้องเผชิญกับความเปราะบางทางการเงิน (Defourny & Nyssens, 2021; Kerlin, 2017) ดังนั้น กลไกการบ่มเพาะที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้จึงทำหน้าที่เป็น "สะพานเชื่อมเชิงสถาบัน" (Institutional Bridge) ที่ช่วยลดแรงเสียดทานระหว่างตัวบทกฎหมายที่เข้มงวดของ (Social Enterprise Promotion Act, 2019) กับวิถีปฏิบัติจริงของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Pratono et al. (2020) ในประเทศอินโดนีเซีย ที่เสนอว่า SE ในท้องถิ่นจะสร้างผลกระทบทางสังคมได้สูงก็ต่อเมื่อมีกลไกช่วยปรับตัวเข้ากับอุปสรรคเชิงโครงสร้าง

ครัวเรือนยากจน 42 ครัวเรือนเข้าสู่ห่วงโซ่ธุรกิจทั้งในมิติการผลิตและการแปรรูป ถือเป็นรูปธรรมของการนำแนวคิด การสร้างคุณค่าร่วมของ Porter and Kramer (2011) และแนวคิด Social Business ของ Yunus (2007) มาปฏิบัติจริงในระดับฐานราก งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นความแตกต่างจากการทำ CSR กระแสหลักอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ไม่ใช่การสงเคราะห์ชั่วคราว แต่เป็นการเปลี่ยน "คนจน" จากผู้รับความช่วยเหลือให้กลายเป็น "พันธมิตรเชิงกลยุทธ์" (Strategic Partners) ในห่วงโซ่อุปทาน

ความสมดุลระหว่างภารกิจและการอยู่รอดทางการเงิน เป็นความย้อนแย้งต่อ ทฤษฎีภาวะผู้นำผู้ประกอบการเพื่อสังคม (Social Entrepreneurship Theory) ของ Dacin et al. (2010) คือ ทฤษฎีกระแสหลักมักตั้งสมมติฐานว่าผู้ประกอบการต้องยึดมั่นในวิสัยทัศน์ทางสังคมเป็นธงนำ แต่ในบริบทจริงของจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งเป็นพื้นที่ยากจนเรื้อรัง ผู้วิจัยพบว่า ภารกิจทางสังคมอาจกลายเป็นความเสี่ยงเชิงระบบ (Systemic Risk) ของกิจการได้ หากธุรกิจยังไม่เกิดความมั่นคงทางการเงิน อาจส่งผลเสียต่อกิจการในระยะแรก ข้อค้นพบนี้จึงย้ำเตือนว่า การบ่มเพาะ SE ในบริบทพื้นที่เปราะบางจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับ ความยั่งยืนทางการเงิน (Financial Sustainability) ควบคู่กันไป ไม่สามารถมุ่งเน้นเพียงมิติทางสังคมแต่ฝ่ายเดียวได้

จากการวิจัยขยายองค์ความรู้ (Research Gap) ด้านการพัฒนาผู้ประกอบการเพื่อสังคมในบริบทพื้นที่ยากจนเรื้อรังของภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสร้างคำอธิบายใหม่ที่ว่า "การเปลี่ยนผ่านสู่ SE ไม่ใช่กระบวนการแบบเส้นตรง (Linear Process) แต่เป็นกระบวนการที่มีพลวัตและต้องอาศัยกลไกบ่มเพาะแบบยืดหยุ่นเพื่อชดเชยช่องว่างเชิงสถาบัน" งานวิจัยนี้ส่งมอบหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ช่วยยืนยัน สอดรับ และร่วมวิพากษ์ทฤษฎีกระแสหลัก (เช่น CSV, Social Business และ Institutional Voids) โดยชี้ให้เห็นจุดบรรจบที่ทฤษฎีระดับสากลต้องปรับเปลี่ยนเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทเศรษฐกิจฐานรากในประเทศไทย

งานวิจัยนี้คือการนำเสนอ "แบบจำลองกลไกการบ่มเพาะ 6 ขั้นตอน" (The 6-Step Incubation Model for Pre-SE) ซึ่งเป็นนวัตกรรมเชิงกระบวนการ (Process Innovation) ที่ผ่านการพิสูจน์แล้วว่าสามารถยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจนได้จริงถึงร้อยละ 23.25 แบบจำลองนี้ถูกออกแบบขึ้นบนฐานคิดของ Action Research ทำให้มีความยืดหยุ่นสูง หน่วยงานภาครัฐ สถาบันอุดมศึกษา ศึกษา และนักพัฒนาชุมชนสามารถนำกลไก 6 ขั้นตอนนี้ไปเป็น "คู่มือเชิงปฏิบัติการ" (Actionable Framework) เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนและการยกระดับธุรกิจชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศที่มีบริบททางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมใกล้เคียงกันได้อย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. เร่งรัดการขึ้นทะเบียน SE หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งสนับสนุนและให้คำปรึกษาเชิงลึกแก่หน่วยธุรกิจที่มีศักยภาพ ให้สามารถจัดทำเอกสารและหลักฐานทางการเงินตามข้อกำหนดของ พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 เพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็น วิสาหกิจเพื่อสังคม (SE) ได้อย่างสมบูรณ์ต่อไป

2. พัฒนาทักษะเฉพาะทาง จัดให้มีการอบรมพัฒนาทักษะเฉพาะทางด้านการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นที่การใช้งานเครื่องมือ Social Business Model Canvas (SBMC) การบริหารจัดการฐานข้อมูล การทำบัญชีการเงิน และการรายงานผลการดำเนินงานและการกำกับดูแลกิจการที่ดี

3. ขยายผลการเชื่อมโยง Supply Chain ส่งเสริมให้กลุ่มกิจการเพื่อสังคมที่ได้รับการอนุมัติทั้ง 14 หน่วยธุรกิจ ขยายการรับครัวเรือนยากจนเข้าสู่ห่วงโซ่ธุรกิจในกิจกรรมหลักต่างๆ ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เพื่อยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจนที่เหลือในพื้นที่ให้หลุดพ้นจากความยากจน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตหรือการวิจัยครั้งต่อไป

1. การเปลี่ยนระเบียบวิธีวิจัย ควรมีการเปลี่ยนผ่านจากวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการในระยะสั้น ไปสู่ "การวิจัยเชิงติดตามผลระยะยาว" (Longitudinal Study) เพื่อประเมินความยั่งยืนของรายได้ครัวเรือนยากจนและสถานะทางการเงินของ SE ในระยะ 3–5 ปี

2. ควรศึกษาปัจจัยและกลไกการขยายผล (Scalability) ของโมเดลการยกระดับ SE/Pre-SE ในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบททางเศรษฐกิจและสังคมคล้ายคลึงกัน เพื่อสร้างแบบจำลองการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในวงกว้างได้อย่างยั่งยืน ระบุข้อจำกัดของการศึกษานี้และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

3. ตัวแปรที่ควรศึกษาเพิ่มเติม ควรศึกษาตัวแปรด้าน ขีดความสามารถในการปรับตัวดิจิทัล (Digital Adoption Capacity) และ "นวัตกรรมการจัดการโมเดลธุรกิจเพื่อสังคมที่ยืดหยุ่น" ของผู้ประกอบการพื้นถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ธุรกิจชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของตลาดยุคใหม่

เอกสารอ้างอิง

Conger, J. A., & Matthews, G. (2018). *Social entrepreneurial leadership: Driving change with vision, business acumen, and social mission*. Edward Elgar Publishing.

Dacin, P. A., Dacin, M. T., & Matear, M. (2010). Social Entrepreneurship: Why We Don't Need a New Theory and How We Move Forward From Here. *Academy of Management Perspectives, 24*(3), 37–50. DOI: https://doi.org/10.5465/amp.24.3.37

Defourny, J., & Nyssens, M. (2021). *Social enterprise in Asia: Models and contexts*. Routledge.

Kemmis, S., & McTaggart, R. (1988). *The action research planner* (3rd ed.). Deakin University Press.

Kerlin, J. A. (2017). *Shaping social enterprise: Understanding institutional context and variants*. Emerald Group Publishing.

Kessler, A. (2003). Enhancing community self-help through social enterprises. *Journal of Socio-Economics, 32*(4), 513–525.

Martin, J., Lee, K., & Thompson, R. (2020). The role of incubation centers in social enterprise development. *International Journal of Business and Social Science, 11*(7), 32–44.

Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating shared value: How to reinvent capitalism and unleash a wave of innovation and growth. *Harvard Business Review, 89*(1/2), 62–77. retrieved from https://hbr.org/2011/01/the-big-idea-creating-shared-value

Pratono, A. H., Prima, A., & Hadi, S. (2020). Social enterprise in Indonesia: Emerging models and institutional barriers. *Journal of Social Entrepreneurship, 11*(2), 143–161.

Sachs, J. D. (2005). *The end of poverty: Economic possibilities for our time.* Penguin Press.

Santos, F. M. (2012). A positive theory of social entrepreneurship. *Journal of Business Ethics, 111*(3), 335–351. DOI: https://doi.org/10.1007/s10551-012-1413-4

Smith, R., & Jones, P. (2019). Social enterprises and community development: A case study approach. *Community Development Journal, 54*(2), 245–262.

Social Enterprise Promotion Act, B.E. 2562 (2019). *Royal Thai Government Gazette*, 136(67 A), 72–90.

Suwanpong, B., Deejai, S., & Wongyai, V. (2020). Sustainable business operations of social enterprises. *Journal of Social Entrepreneurship and Innovation*, *12*(2), 45–58.

World Bank. (2022). *Poverty and shared prosperity 2022: Regional perspectives.* World Bank.

Yunus, M. (2007). *Creating a world without poverty: Social business and the future of capitalism.* PublicAffairs.